

<https://doi.org/10.25143/socr.21.2021.3.070-081>

Maksātnespējas process Covid-19 pandēmijas ēnā

Insolvency Proceedings in the Shadow of the COVID-19 Pandemic

Mg. iur. Valdis Savickis

ORCID: 0000-0002-3680-0697

Zvērināta advokāta J. Avotiņa birojs, Rīga, Latvija

valdis@zab.lv

Abstract

The author has set two main objectives researching the topic concerning the influence of the COVID-19 pandemic to the insolvency proceedings; the first one being identification how the scope of prohibitions and restrictions impact insolvency proceedings (in particular – legal entities), while the second concerns determining legal and financial instruments that have been implemented on national level, influencing solvency and insolvency proceedings policy during the emergency period.

Using analytical and descriptive methods, normative acts and political planning documents have been studied. The historical method provides insight into evolution and development of regulatory frameworks. The comparative method has been applied by comparing the scope of legal and financial instruments on national level in the sphere of management and suppression of consequences of the spread of COVID-19 infection.

Conducting the research, the author has aimed to establish specifics of crisis management legislation on both executive and parliamentary powers levels, and relationships with the specific legal framework in the field of insolvency proceedings. State, declaring the emergency state, invented scope of prohibitions and restrictions on the one hand, and promoted targeted financial and legal assistance on the other. The extent of bargaining was balanced with support mechanisms also in the sphere of insolvency of legal entities, highlighting clear and predictable insolvency policy. Targeted restrictions on prohibitions for creditors for submission of an application for insolvency proceedings of a legal person were synchronised with both periods of declaration of the emergency

state. A more precise and extended regulation concerning submission of an application for insolvency proceedings of a legal person were invented after the second period of emergency state lasting until 1 March 2021.

Scope of legal and financial instruments, invented on both pandemic periods (Year 2020 Fall and Autumn), in majority of cases were of the same nature, but with a different perspective of implementation and availability. In this particular segment of support mechanisms are evolutionary, inventing more flexible and accessible instruments of pandemic recovery funds.

Keywords: insolvency, COVID-19, state of emergency, prohibition, legal entities.

levads

Pamatojoties uz Pasaules Veselības organizācijas (turpmāk – PVO) ģenerāldirektora paziņojumu 2020. gada 11. martā un PVO novērtējumu, Covid-19 infekcijas izplatīšanās tika raksturota kā pandēmija, un atbilstoši PVO Situācijas ziņojumam Nr. 51 (*Coronavirus disease 2019 (Covid-19) Situation Report – 51*, 2020) valstīm bija izplatīti ieteikumi pandēmijas ierobežošanai. Atbilstoša un likumsakarīga bija arī Latvijas Republikas valdības – Ministru kabineta (turpmāk – MK) – rīcība. MK pēc ārkārtas sēdes 2020. gada 12. martā izdeva rīkojumu Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, ar kuru visā valsts teritorijā izsludināja ārkārtējo situāciju no lēmuma pieņemšanas brīža līdz 2020. gada 14. aprīlim, lai ierobežotu Covid-19 izplatību ārkārtējās situācijas laikā (Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu: MK rīkojums Nr. 103, 2020). Epidemioloģiskajai situācijai neuzlabojoties, ārkārtējās situācijas termiņš tika pagarināts līdz 2020. gada 9. jūnijam (Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, 2020). Savukārt, situācijai stabilizējoties, 2020. gada 10. jūnijā šis rīkojums zaudēja spēku, un valstī pamazām sāka atgriezties ikdienas darba režīms un vispārējā tiesiskā kārtība. Taču vajadzība pēc skaidriem un pārdomātiem atbalsta mehānismiem saglabājās arī šajā diezgan nosācītajā ekonomiskās darbības turpināšanās režīmā, proti, pēc ārkārtējās situācijas (Palkova, Grasis, Kudeikina, 2020). Smagi skartajai tautsaimniecībai bija nepieciešams atbalsts, ko varēja sniegt, ieviešot tiesiskus un finanšu mehānismus. Pēctecīga rīcība no likumdevēja, šajā konkrētajā gadījumā Latvijas Republikas parlamenta jeb Saeimas, sekoja nekavējoties, t. i., 2020. gada 10. jūnijā (nākamajā dienā pēc ārkārtējās situācijas termiņa beigām) spēkā stājās divi normatīvie akti:

- 1) Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums;
- 2) Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums.

Abi šie normatīvie akti radīja tiesisku pamatu Covid-19 infekcijas radīto seku pārvarēšanai un izplatības pārvaldībai. Paraleli atbalsta pasākumiem ar minētajiem normatīvajiem aktiem tika ieviesti arī vairāki ierobežojumi vai liegumi, kuru mērķis bija pārvarēt un atbalstīt Covid-19 infekcijas izplatības seku (turpmāk arī – Covid-19 izraisītā krīze) skarto valsts ekonomiku.

Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma mērķis tika noteikts šāds:

“[...] atjaunot vispārējo tiesisko kārtību pēc ārkārtējās situācijas termiņa beigām, paredzot atbilstošu pasākumu kopumu, kas nodrošina ar sabiedrības veselības un drošības interesēm samērīgu privātpersonu tiesību un pienākumu apjomu un efektīvu valsts un pašvaldību institūciju (turpmāk – valsts institūcijas) darbību saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību valstī” (Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, 2020).

Savukārt Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likuma pamatuzdevums, kas tika definēts likuma mērķī, tika noteikts šāds:

“[...] atjaunot vispārējo tiesisko kārtību pēc noteiktā ārkārtējās situācijas termiņa beigām, paredzot atbilstošu pasākumu kopumu Covid-19 infekcijas izplatības seku (turpmāk arī – Covid-19 izraisītā krīze) pārvarēšanai un īpašos atbalsta mehānismus un uzdevumus, kas tieši saistīti ar Covid-19 izplatības ierobežošanu, lai nodrošinātu sabiedrības ekonomiskās situācijas uzlabošanu un veicinātu valsts tautsaimniecības stabilitāti” (Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums, 2020).

Turklāt šajos normatīvajos aktos ir noteikts deleģējums MK ieviest konkrētai faktiskai situācijai atbilstošus un mērķētus pasākumus likumos definēto mērķu sasniegšanai un realizācijai.

Šajā rakstā, izmantojot analītisko un aprakstošo metodi, tiek analizēti normatīvie akti un politikas plānošanas dokumenti, kā arī pētījumi, mērķētu uzmanību pievēršot juridisko personu maksātspējas procesam. Darbā, izmantojot vēsturisko metodi, tiek sniegts ieskats normatīvā regulējuma evolūcijā un attīstībā. Salīdzinošā metode ir lietota, veicot Latvijas Republikas nacionālā līmeņa juridisko un finanšu instrumentu salīdzināšanu, kā arī vērtējot to darbības dinamiku Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvaldībā un pārvarēšanā.

Atjaunotā tiesiskā kārtība maksātspējas jomā pēc pandēmijas

Lai iegūtu vispusīgu priekšstatu par tiesiskās kārtības piemērošanas īpatnībām juridisko personu maksātspējas jomā pēc pandēmijas, kā arī daļēji pandēmijas laikā, tiek apskatīti politikas plānošanas dokumenti, kuros definēti dažāda līmeņa mērķi no 2016. līdz 2020. gadam. Analizējamie politikas plānošanas dokumenti, kas tika ieviesti un apstiprināti MK rīkojuma līmenī, pirmo reizi atjaunotās Latvijas Republikas vēsturē noteica maksātspējas jomas attīstības virzienus un sasniedzamos rezultātus. Maksātspējas politikas attīstības pamatnostādnes tika izstrādātas kā pakārtots dokuments Latvijas Nacionālajam attīstības plānam 2014.–2020. gadam un tajā paredzētajam rīcības virzienam – izcilas uzņēmējdarbības vides nodrošināšanai (Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam, 2012). Turklāt akcentējot, ka tieši maksātspējas politikas rezultāti raksturo vienu no uzņēmējdarbības izbeigšanas veidiem – maksātspēju (Par maksātspējas politikas attīstības pamatnostādņēm 2016.–2020. gadam un to īstenošanas plānu, 2016).

Maksātspējas politikas attīstības pamatnostādņēs ir noteikts: “Maksātspējas politikas virsmērķis ir sekmēt komercdarbības un iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, veicināt pievilcīgas uzņēmējdarbības vides veidošanu un investīciju piesaisti” (Par maksātspējas politikas attīstības pamatnostādņēm 2016.–2020. gadam un to īstenošanas plānu, 2016).

Vēl šajā politikas plānošanas dokumentā ir definēts maksātspējas politikas mērķis: “[..] veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātspējas atjaunošanu” (Par maksātspējas politikas attīstības pamatnostādņēm 2016.–2020. gadam un to īstenošanas plānu, 2016).

Šāda politikas plānošanas dokumentos definētā attīstības virziena iezīmēšana, izmantojot simbiozi starp maksātspējas politikas mērķi un virsmērķi iekļautiem darbības virzieniem, radīja pamatu pakārtoto maksātspējas procesa attīstības virzienu izveidei.

Iepriekš minēto politikas plānošanas dokumentos maksātspējas politikas mērķis ir nesaraucami saistīts ar materiālām tiesību normām, proti, Maksātspējas likuma 1. pantā iekļauto tiesisko regulējumu, kas maksātspējas procesam nosaka mērķi “veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātspējas atjaunošanu, piemērojot likumā noteiktos principus un tiesiskos risinājumus” (Maksātspējas likums, 2010). Papildus visa normatīvā akta mērķim likumdevējs noteicis arī juridiskās personas maksātspējas procesa tiesisko ietvaru, kurā cita starpā tas tiek raksturots kā “tiesiska rakstura pasākumu kopums, kura ietvaros no parādnieka mantas tiek segti kreditoru prasījumi, lai veicinātu parādnieka saistību izpildi” (Maksātspējas likums, 2010).

Lai īstenotu normatīvajā aktā un politikas plānošanas dokumentos noteikto, likumdevējs norādījis arī tiesiskos instrumentus, ar kuru palīdzību gan kreditors (tai skaitā arī parādnieka darbinieki), gan pats parādnieks var īstenot šo likumā noteikto “tiesiska rakstura pasākumu kopumu” un rosināt finansiālās grūtībās nonākušas juridiskās personas maksātspējas procesu. Kā galvenais instruments Maksātspējas likumā ir noteikts maksātspējas procesa pieteikums, kura izsmelošs tiesiskais regulējums ir ietverts Maksātspējas likuma 10. nodaļā (Maksātspējas likums, 2010).

Šajā rakstā ar nodomu netiek apskatīts tiesiskās aizsardzības process, ņemot vērā tā raksturīgo īpašību atšķirību no juridisko personu maksātspējas procesa un Covid-19 pandēmijas un pēc pandēmijas ietekmes neesamību tiesiskajā regulējumā.

Noteicošā loma galvenā tiesiskā instrumenta – maksātspējas procesa pieteikuma – izmantošanai ir finansiālās grūtībās nonākušā uzņēmuma jeb parādnieka kvalificēšanās juridiskās personas maksātspējas procesam, t. i., tā atbilstība likumā noteiktām juridiskās personas maksātspējas procesa pazīmēm. Šādu izsmelšu pazīmju uzskaitījums dots Maksātspējas likuma 57. pantā, kurā noteiktas juridiskās personas maksātspējas procesa pazīmes. Īpaša uzmanība ir jāpievērš šā panta pirmās daļas noteikumiem, kuros cita starpā ir ietverti priekšnosacījumi (maksātspējas

procesa pazīmes) personām, kas var iniciēt maksātnespējas procesu, proti, var iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu. Maksātnespējas procesa pazīmes ir noteiktas šādas:

“1) piemērojot piespiedu izpildes līdzekļus, nav bijis iespējams izpildīt tiesas nolēmumu par parāda piedziņu no parādnieka; 2) parādnieks – sabiedrība ar ierobežotu atbildību vai akciju sabiedrība – nav nokārtojis vienu vai vairākas parādsaistības, no kurām pamatparāda summa atsevišķi vai kopā pārsniedz 4268 eiro un kurām ir iestājies izpildes termiņš [..]; 3) parādnieks – cits Maksātnespējas likuma 56. pantā minētais subjekts – nav nokārtojis vienu vai vairākas parādsaistības, no kurām pamatparāda summa atsevišķi vai kopā pārsniedz 2134 eiro un kurām ir iestājies izpildes termiņš [..]; 4) parādnieks nav pilnībā izmaksājis darbiniekam darba samaksu, kaitējuma atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību vai nav veicis sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas divu mēnešu laikā no izmaksai noteiktās dienas [..]; 5) parādnieks ilgāk nekā divus mēnešus nav nokārtojis parādsaistības, kurām iestājies izpildes termiņš; 6) saskaņā ar likvidācijas sākuma finanšu pārskatu parādniekam nepietiek aktīvu, lai apmierinātu visus pamatotos kreditoru prasījumus, vai arī šis apstāklis atklājas likvidācijas gaitā”; 7), 8), 9) ir iestājušies Maksātnespējas likuma 51. panta otrajā daļā, trešajā daļā vai piektajā daļā minētie apstākļi vai gadījumi (Maksātnespējas likums, 2010).

Personu loks, kas var iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, ir noteikts Maksātnespējas likuma 60. pantā, un tas ir šāds: kreditors vai kreditori, ja pastāv kāda no Maksātnespējas likuma 57. panta pirmās daļas 1., 2., 3. vai 4. punktā minētajām juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīmēm; kreditors vai kreditori, ja pastāv Maksātnespējas likuma 51. panta trešās daļas 2. punktā minētā pazīme; kreditoru vairākums (pārstāvis), ja pastāv kāda no šā likuma 51. panta trešajā daļā minētajām pazīmēm; pats parādnieks, ja pastāv kāda no šā likuma 57. panta pirmās daļas 5., 6. vai 9. punktā minētajām juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīmēm, un maksātnespējas procesa administrators galvenajā maksātnespējas procedūrā (Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 2015/848, 2015), lai pret parādnieku ierosinātu minētās regulas 3. panta 2. punktā noteikto maksātnespējas procedūru (Maksātnespējas likums, 2010). Minētā tiesību norma kopā ar Maksātnespējas likuma 57. panta pirmajā daļā noteikto rada juridisku pamatu tiesai lemt par maksātnespējas procesa pasludināšanu vai par atteikšanos pieņemt maksātnespējas procesa pieteikumu, ja nepiepildās tiesību normās noteiktie priekšraksti. Iepriekš aprakstītā tiesiskā konstrukcija noslēdz juridiskās personas maksātnespējas procesa ierosināšanas tiesisko ietvaru, kas rezultējas Maksātnespējas likuma 4. panta otrās daļas tiesību normā, kurā ir noteikts: “Juridiskās personas maksātnespējas process tiek uzsākts ar dienu, kad tiesa ar nolēmumu pasludinājusi maksātnespējas procesu, un noris līdz dienai, kad tiesa pieņem lēmumu par maksātnespējas procesa izbeigšanu.” (Maksātnespējas likums, 2010).

Tiesas loma maksātnespējas procesā tiek skaidri noteikta ar šo tiesību normu. Pētāmajā jautājumā ir jāakcentē tiesas noteicošā loma – maksātnespējas procesa pasludināšana ar savu nolēmumu. Minētais ir nostiprināts gan materiālajās tiesību normās (Maksātnespējas likums, 2010), gan procesuālajās tiesību normās, proti, – Civilprocesa

likumā. Taču, lai izprastu tiesas lomu šajā civilprocesuālajā kārtībā, kas noteikta Civilprocesa likuma 46.¹ nodaļā (Civilprocesa likums, 1999), jāuzsver imperatīvi noteiktos liegumus procesa ierosinātajiem – kreditoram (vai kreditoru vairākumam) un parādniekam. Tiesību normās paredzēti šādi aizliegumi: abiem subjektiem – “[...] nav pieļaujama maksātnespējas procesa pieteikuma priekšmeta grozīšana”; parādniekam – nav tiesību atsaukt maksātnespējas procesa pieteikumu (Civilprocesa likums, 1999). Turklāt, ievērojot apstākli, ka maksātnespējas procesa lietas skata sevišķās tiesāšanas kārtībā, arī termiņi iesniegto procesa iniciējošo pieteikumu izskatīšanai ir noteikti īsi – tiesai (tiesnesim) jau nākamajā dienā pēc maksātnespējas procesa pieteikuma saņemšanas ir jālemj par tā virzību (Civilprocesa likums, 1999).

Likumdevējs, ieviešot īpašu tiesisko režīmu gan procesuālajā regulējumā, gan materiālajās tiesību normās, ir noteicis atšķirīgu tiesisko kārtību dažādās tautsaimniecības nozarēs, to skaitā maksātnespējas jomā, ar mērķi pārvaldīt Covid-19 infekcijas izplatību un pārvarēt Covid-19 infekcijas izplatības sekas. Šādas īpašas tiesiskās kārtības ieviešanas nepieciešamības priekšnosacījums bija valsts iejaukšanās ierastajā ekonomiskajā situācijā un tiesiskajā kārtībā ar speciālā likuma tai piešķirto mandātu (Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums, 2016). Šāda tiesiskā kārtība bija arī spēkā esošās ārkārtējās situācijas laikā, šī raksta tapšanas laikā (2021. gada janvārī) tā bija noteikta līdz 2021. gada 7. februārim (Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu: MK rīkojums Nr. 655, 2020).

Juridiskais regulējums, kurā paredzēta atšķirīga vai precizēta kārtība procesuālajās tiesību normās, iesniedzot juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu, tika noteikts šāds: “[...] juridiskās personas maksātnespējas procesa [...] pieteikumu var iesniegt elektroniski, to parakstot atbilstoši Elektronisko dokumentu likuma 3. panta prasībām” (Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, 2020). Ar atšķirīgu regulējumu tika papildināta arī Civilprocesa likuma 363.⁷ panta otrajā un trešajā daļā paredzētā tiesiskā kārtība, kas noteic tiesai pienākumu, saņemot maksātnespējas procesa pieteikumu, pārbaudīt pieteikuma iesniedzēja personību, kā arī to, ka maksātnespējas procesa pieteikumu jāreģistrē atsevišķā reģistrā, kurā parakstās gan pieteikuma iesniedzējs, gan saņēmējs (Civilprocesa likums, 1999). Likumdevējs noteica, ka iepriekš Civilprocesa likumā noteiktajos gadījumos ierakstu par elektroniski iesniegta pieteikuma saņemšanu attiecīgā pieteikuma reģistrā veic tikai saņēmējs (Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, 2020), kas ir pretstatā Civilprocesa likumā noteiktajai kārtībai, ka ieraksta izdarīšanai bija nepieciešami gan pieteikuma saņēmēja, gan pieteikuma iesniedzēja paraksti.

Juridiskais regulējums, kas papildināja materiālās tiesību normas, 2020. gada 5. jūnijā tika noteikts šāds:

“Līdz 2020. gada 1. septembrim kreditoriem aizliegts iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu, ja pastāv kāda no Maksātnespējas likuma 57. panta pirmās daļas 1., 2., 3. vai 4. punktā minētajām juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīmēm.” (Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums, 2020).

Mainoties faktiskajai situācijai un nenotiekot uzlabojumiem ekonomikā un uzņēmējdarbības vidē, likumdevējs operatīvi reaģēja un pagarināja iepriekš noteikto aizliegumu kreditoriem iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu. Juridiskais regulējums 2020. gada 18. decembrī (Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā, 2020) attiecīgi tika noteikts šāds:

“Līdz 2021. gada 1. martam kreditoriem aizliegts iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu, ja pastāv kāda no Maksātnespējas likuma 57. panta pirmās daļas 1., 2., 3. vai 4. punktā minētajām juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīmēm.” (Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums, 2020).

Veicot salīdzinošo analīzi, tika konstatēts, ka, likumdevējam ieviešot no spēkā esošām tiesību normām atšķirīgo tiesisko regulējumu, kas tika pamatots ar Covid-19 izraisīto krīzi, gan sākotnējā redakcijā, gan arī pēc termiņa pagarinājuma saglabājās konsekvence uzskaitīto maksātnespējas procesa pazīmju sarakstā.

Lai demonstrētu ieviestā tiesiskā regulējuma plašo tvērumu, iepriekš ar nodomu detalizēti tika analizēti un uzskaitīti maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanas priekšnosacījumi.

Savukārt, lai izprastu ieviesto tiesību normu mērķi, papildus tiek analizēts normatīvā akta – likumprojekta Nr. 864 – sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) (Likumprojekts “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā”, 2020, 13). Pēc veiktās analīzes var secināt, ka likumdevējs krīzes situācijā ir izmantojis drošās ostas principu un paplašinājis iepriekš noteikto tiesisko regulējumu ar papildu elementu arī paša parādnieka aizsardzībai. Proti, vispārējā tiesiskā kārtība tika papildināta ar šādu tiesisko regulējumu:

“Līdz 2021. gada 1. martam parādniekam nav pienākuma iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu, ja pastāv Maksātnespējas likuma 57. panta pirmās daļas 5. punktā minētā juridiskās personas maksātnespējas procesa pazīme, izņemot gadījumu, kad parādnieks nav pilnībā izmaksājis darbiniekam darba samaksu, kaitējuma atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību vai nav veicis valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas divu mēnešu laikā no darba samaksas izmaksai noteiktās dienas [...]” (Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums, 2020).

Analizējot iepriekš minētās tiesību normas konstrukciju, var secināt, ka vienlaicīgi ar darba devēja aizsardzības pasākumiem tika ieviests arī darbinieku aizsardzības mehānisms juridiskās personas faktiskās maksātnespējas stāvoklī.

Viss šeit minētais attiecībā uz papildinātām / precizētām materiālām tiesību normām ļauj secināt, ka tiesas loma tieši maksātnespējas procesa pasludināšanas stadijā vai tieši otrādi – atsakoties pieņemt maksātnespējas procesa pieteikumu –, ņemot vērā likumdevēja ieviesto atjaunoto tiesisko kārtību gan pandēmijas laikā (ārkārtējās situācijas laikā), gan pēc tās, ir kritiska un atšķirīga (arī laika ziņā terminētā), un tiesiska regulējuma pareiza piemērošana ir vitāli svarīga.

Ieviešot šādas tiesību normas, kas ir terminētas laika ziņā, likumdevējs piešķīra tiesai (tai, kā tika noskaidrots iepriekš, ir noteicošā loma maksātnespējas procesa

pasludināšanā) izņēmuma tiesisku instrumentu, proti, tā drīkst nepieņemt kreditora iesniegto maksātnespējas procesa pieteikumu, ignorējot Maksātnespējas likumā paredzēto tiesisko regulējumu. Likumdevējs arī ir nodrošinājis parādniekam tiesības neiesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu, ja ir iestājušies Maksātnespējas likumā noteiktie priekšnosacījumi, vienlaicīgi akcentējot trīs iespējamās situācijas, kurās minētais izņēmuma regulējums nedarbotos, proti, ja netiek pilnā apmērā veikta darba samaksas izmaksa, kaitējuma atlīdzība sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību vai nav veiktas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas divu mēnešu laikā no darba samaksas izmaksai noteiktās dienas.

Analizējot likumdevēja ieviesto tiesisko regulējumu kopsakarā ar iepriekš apskatītajām procesuālajām tiesību normām, var secināt, ka attiecībā uz parādnieku un viņa prerogatīvu iesniegt vai neiesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu radās situācija, ka parādnieks, darbojoties proaktīvi un jau iesniedzot savu pieteikumu, vairs nav tiesīgs atsaukties uz Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā paredzēto tiesisko regulējumu parādnieka aizsardzībai. Secīgi piemērojama ir Civilprocesa likuma 363.⁸ panta trešajā daļā paredzētā tiesību norma, kurā noteikts, ka parādnieks nav tiesīgs atsaukt maksātnespējas procesa pieteikumu (Civilprocesa likums, 1999).

Kā ir ar maksātspēju?

Pavisam noteikti šāds jautājums raisītos, pētniekiem iepazīstoties ar šeit sniegto faktiskās un tiesiskās situācijas analīzi, un jautājums būtu absolūti pamatots, jo arī abi jēdzieni – maksātnespēja un maksātspēja – maksātnespējas procesā ir nesaraujami saistīti. Jau šā raksta ievadā tika konstatēts, ka, likumdevējam pieņemot vispārējās tiesiskās kārtības atjaunošanai mērķētus normatīvos aktus (Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums, 2020), tika izveidota deleģējuma platforma Latvijas Republikas valdībai operatīvi lemt par nepieciešamajiem finanšu un tiesiskajiem mehānismiem sabiedrības ekonomiskās situācijas uzlabošanai un valsts tautsaimniecības stabilitātes veicināšanai. MK attiecīgi ar tiesību instrumenta – MK noteikumu – palīdzību ieviesa četru virzienu atbalsta mehānismus, kurus var raksturot no ieviešanas perspektīvas īstermiņā, bet tie ir plānojami arī ilgtermiņā:

- 1) finanšu instrumenti komersantiem, t. sk. finanšu garantijas un aizdevumi (Noteikumi par garantijām lielajiem komersantiem, kuru darbību ietekmējusi Covid-19 izplatība, 2020);
- 2) apgrozāmo līdzekļu subsīdijas komersantiem (Noteikumi par atbalstu Covid-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem apgrozāmo līdzekļu plūsmas nodrošināšanai, 2020);
- 3) atbalsts par dīkstāvi (Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos, 2020);
- 4) atbalsts algu subsīdijām (Noteikumi par atbalsta sniegšanu nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 krīzes apstākļos, 2020).

Šie atbalsta mehānismi, visticamāk, ir jāskata un jāizvērtē ciešā sakarībā ar šā raksta temata tvērumu, jo atrauta tiesiskā regulējuma ieviešana maksātspējas jomā nespētu radīt pietiekamu juridisku, finanšu un ekonomisko platformu vispārējās tiesiskās kārtības atjaunošanai nepieciešamo rezultātu sasniegšanai. Proti, šādu pašu atziņu pauž arī likumprojekta Nr. 715 "Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums" autori sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā): "[...] tiesiskās stabilitātes un sabiedrības drošības nolūkā nepieciešams izstrādāt likuma līmeņa tiesību aktu, kas pēc ārkārtējās situācijas beigām noregulē privātpersonu tiesību un institūciju kompetences un darbības jautājumus" (Likumprojekta "Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2020, 13). Turklāt šāda finanšu atbalsta mehānismu regulējuma ieviešana sasaucas arī ar šī raksta pirmajā daļā analizēto politikas plānošanas dokumentu augstāko mērķi, proti, ar izcilas uzņēmējdarbības vides nodrošināšanu Latvijā (Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam, 2012).

Var secināt, ka noregulējums ir virzīts tieši uz privātpersonu tiesību noregulēšanu. Līdzīgs pamatojums ir ietverts arī likumprojekta Nr. 864 sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā): "[...] izstrādāt jaunu likumu tiesiskās stabilitātes un valsts tautsaimniecības drošības nodrošināšanai, kas pēc ārkārtējās situācijas beigām noregulē pasākumus Covid-19 pandēmijas valsts apdraudējuma un tā seku novēršanai un pārvarēšanai, kamēr būs nepieciešami īpaši pasākumi un atbalsta mehānisms Covid-19 apdraudējuma un tā seku novēršanai" (Likumprojekta "Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2020, 13), kas akcentē īpašu pasākumu ieviešanas nepieciešamību vienlaikus ar īpašiem atbalsta pasākumiem un mehānismiem, lai līdzsvarotu tos ar noteiktajiem ierobežojumiem.

Šeit minēto normatīvo aktu analīze ļauj secināt, ka vienlaikus ar ļoti striktu un ierobežotu laikā aizliegumu kreditoriem izmantot vienu no savu aktīvu aizsardzības tiesiskiem mehānismiem – iespējamā parādnieka maksātspējas rosināšanu –, pašam parādniekam tika doti četri instrumenti (finanšu rakstura), lai maksimāli izvairītos no faktiskās maksātspējas iestāšanās. Turklāt MK apstiprinātajā regulējumā tika paredzēts mērķēts atbalsts gan uzņēmumam, kas varētu būt potenciālais parādnieks, gan arī šā uzņēmuma darbiniekiem: finanšu atbalsts par dīkstāvi un / vai atbalsts algu subsīdijām (Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos, 2020; Noteikumi par atbalsta sniegšanu nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 krīzes apstākļos, 2020). Faktiski tika izveidota labvēlīga bāze iespējamā parādnieka uzņēmuma tālākai darbībai. Savukārt tiešajā finanšu atbalstā darbiniekiem tika paredzēts: "Valsts ieņēmumu dienests pieprasīto atbalstu par dīkstāvi izmaksā piecu darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas par atbalsta piešķiršanu, pārskaitot atbalstu uz iesniegumā norādīto darbinieka kontu [...]" (Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai

Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos, 2020). Tas tika noteikts arī Noteikumos par atbalsta sniegšanu nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 krīzes apstākļos, 2020, un izslēdza iespēju šādu atbalstu saņemt negodprātīgiem darba devējiem. Vēl šis tiesiskais regulējums atturēja darbiniekus no iespējamā maksātspējas procesa pieteikuma iesniegšanas pret savu darba devēju.

Secinājumi

Valsts saskārās ar vēl nebijušu situāciju – Covid-19 infekcijas izplatību tā sauktajā pirmajā Covid-19 infekcijas vilnī 2020. gada pavasarī –, un bija jārikojas strauji. Tika izsludināts ārkārtas stāvoklis. Latvijas Republikas valdība ieviesa bezprecedenta aizliegumus un ierobežojumus visā valsts teritorijā. Ārkārtējā situācija un infekcijas Covid-19 izplatības ierobežošanai noteiktie plašie aizliegumi un ierobežojumi tika attiecināti uz kritiskām tautsaimniecības nozarēm, to skaitā uz tūrismu, ēdināšanu, kultūras un sporta pasākumiem, kā arī uz visiem izglītības sistēmas iestāžu līmeņiem. Līdztekus smagi skartajam privātajam sektoram pastāvēja arī valsts iestāžu sniegto pakalpojumu ierobežojumi, kas rezultējās ar valsts un pašvaldību iestāžu, kā arī tiesu sistēmai piederīgo iestāžu slēgšanu.

Apzinoties šeit minēto ieviesto pasākumu dramatisko ietekmi uz valsts ekonomiku un jo īpaši uz privātā sektora juridisko un fizisko personu maksātspēju, likumdevējs bija pieņēmis tiesisko regulējumu, ieviešot tā saukto “moratoriju” maksātspējas jomā. Līdz ar to aizliegums kreditoram iesniegt juridiskās personas maksātspējas procesa pieteikumu attiecīgos termiņos – līdz 2020. gada 1. septembrim un līdz 2021. gada 1. martam – tika atbilstoši pakārtots 2020. gada pavasarī un tā paša gada rudenī valstī izsludinātajai ārkārtējai situācijai.

Normatīvais regulējums likuma līmenī tika pilnveidots un laika gaitā papildināts arī attiecībā uz maksātspējas procesa subjekta – parādnieka – pienākumu iesniegt juridiskās personas maksātspējas procesa pieteikumu spēkā neesamību. Šis solis raksturo likumdevēja izpratni par maksātspējas procedūrām kopumā, maksātspējas politikas mērķiem un virsmērķiem un atspoguļo vēlmi realizēt politikas plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos noteikto, ņemot vērā specifisko vispārējo tiesisko kārtību pēc ārkārtējās situācijas un tās laikā.

Atjaunotā tiesiskā kārtība maksātspējas jomā pēc pandēmijas perioda sekmēja elektronisko dokumentu apriti arī maksātspējas pieteikuma iesniegšanas stadijā tiesā. Iepriekš pastāvēja iespēja pieteikumu iesniegt tikai un vienīgi tiesas iestādē klātienē, par ko tiesas darbinieks un iesniedzējs izdarīja atbilstošus ierakstus (parakstijās) atsevišķā reģistrā.

Ieviešot valstī pārdomātu četru virzienu finanšu atbalsta mehānismu sistēmu, tika mēģināts līdzsvarot kreditoru un parādnieku intereses situācijā, kad ieviests aizliegums kreditoriem izmantot vienu no to aktīvu aizsardzības tiesiskajiem mehānismiem – parādnieka maksātspējas rosināšanu.

Abos ārkārtējās situācijas darbības periodos izstrādātā juridisko un finanšu instrumentu darbība vairumā gadījumu bija līdzīgas dabas, bet ar atšķirīgu īstenošanas un pieejamības perspektīvu. Šajā īpašajā atbalsta mehānismu un instrumentu segmentā tā attīstījās, jo tika vērsta uz Covid-19 pandēmijas seku pārvarēšanu, bet atšķirīgs bija konkrētu juridisko un finanšu instrumentu ieviešanas ātrums.

Avoti un literatūra

Tiesību akti

1. Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 100, 25.05.2016.
2. Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 326/330, 03.11.1998.; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 23, 03.12.1998.
3. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 110A, 09.06.2020.
4. Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 110A, 09.06.2020.
5. Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā: Latvijas Republikas likums. 18.12.2020. *Latvijas Vēstnesis*. 247A, 22.12.2020.
6. Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu": Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 7. maija rīkojums Nr. 254. *Latvijas Vēstnesis*. 88A, 08.05.2020.
7. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.– 2020. gadam: Saeimas paziņojums. *Latvijas Vēstnesis*. 6, 09.01.2013.
8. Maksātspējas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 124, 06.08.2010.
9. Noteikumi par atbalsta sniegšanu nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 krīzes apstākļos: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 10. novembra noteikumi Nr. 675. *Latvijas Vēstnesis*. 222A, 16.11.2020.
10. Noteikumi par atbalstu Covid-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem apgrozāmo līdzekļu plūsmas nodrošināšanai: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 10. novembra noteikumi Nr. 676. *Latvijas Vēstnesis*. 222A, 16.11.2020.
11. Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 24. novembra noteikumi Nr. 709. *Latvijas Vēstnesis*. 230B, 27.11.2020.
12. Noteikumi par garantijām lielajiem komersantiem, kuru darbību ietekmējusi Covid-19 izplatība: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 14. jūlija noteikumi Nr. 454. *Latvijas Vēstnesis*. 136, 17.07.2020.
13. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 6. novembra rīkojums Nr. 655. *Latvijas Vēstnesis*. 216A, 06.11.2020.
14. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojums Nr. 103. *Latvijas Vēstnesis*. 51A, 12.03.2020.
15. Par maksātspējas politikas attīstības pamatnostādņem 2016.–2020. gadam un to īstenošanas plānu: Latvijas Republikas Ministru kabineta 2016. gada 21. septembra rīkojums Nr. 527. *Latvijas Vēstnesis*. 186(5758), 26.09.2016.
16. Regula Nr. 2015/848: Eiropas Parlamenta un Eiropas Savienības Padomes regula. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. L141/19, 05.06.2015.

Literatūra

17. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 51. *World Health Organization*. 11 March 2020. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200311-sitrep-51-covid-19.pdf?sfvrsn=1ba62e57_10.
18. Likumprojekta “Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija): Latvijas Republikas 13. Saeimas likumprojekts Nr. 715. *Latvijas Republikas Saeima*. <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/C0F7B89859934871C22585770022A499?OpenDocument#B>.
19. Likumprojekta “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija): Latvijas Republikas 13. Saeimas likumprojekts Nr. 864. *Latvijas Republikas Saeima*. <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/FEC37F092702528EC225862B00474DF7?OpenDocument#B>.
20. Palkova, K., Grasis, J., Kudeikina, I. 2020. Stratēģiskā komunikācija: tiesiskās problēmas Covid-19. *Rīgas Stradiņa universitāte*. https://lzp.gov.lv/wp-content/uploads/2021/02/34_zinojums_pielik_02.pdf.